

Kuźnicka, Barbara

Etnofarmakologia - reminiscencje pokongresowe z Genui

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 43/1, 204-208

1998

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Nauka i filozofia”. Do referatów znaczących należało wystąpienie prof. Romana Dudy z Wrocławia. Autor w jasny i klarowny sposób przedstawił swoje oryginalne przemyślenia na temat różnych postaw filozoficznych, kryjących się u podstaw matematyki. Pluralizm postaw wynika ze szczególnego typu relacji matematyki do rzeczywistości. Relacji nie do końca wyjaśnionych, nacechowanych tajemnicą, a przez to fascynujących również i dla humanistów.

Jak zwykle przy tego typu zjazdach, ogromna liczba prezentacji wygłoszonych w krótkim czasie sprawiła, że można było uczestniczyć zaledwie w niewielkiej części interesujących spotkań. Stąd – ogarniające uczestników uczucie zagubienia. Być może zabrakło w Liège większych sesji o charakterze metodologicznym, szerszych rozważań na temat sensu uprawiania historii nauki teraz i w przyszłości. W wielu krajach badania takie traktowane są wciąż jeszcze jako przejaw mało potrzebnego luksusu i niektórzy młodzi historycy nauki przyjechali do Liège z nadzieją znalezienia mocnych argumentów na rzecz twórczego uprawiania historii nauki. W kularowych dyskusjach nie zabrakło stałego tematu pojawiającego się w wielodyscyplinarnych spotkaniach: czy celowe jest urządzenie tego typu zjazdów, wobec istniejących tradycji mniejszych sympozjów dziedzin zbliżonych tematycznie? Mimo wielu wad kongresu w Liège odpowiedź na to pytanie wypada pozytywnie. Specyfika historii nauki, wymagającej zawsze interdyscyplinarnych rozważań, wartości płynące z kontaktów badaczy różnych dyscyplin, wreszcie wspólnota interesów, wynikająca m.in. z potrzeby dyskusji z przeciwnikami instytucjonalnego prowadzenia tego typu badań, jako mało przydatnych w praktyce, sprawiają, że urządzenie międzynarodowych kongresów historii nauki wciąż jeszcze ma sens.

Alicja Zemanek
(Kraków)

ETNOFARMAKOLOGIA – REMINISCENCJE POKONGRESOWE Z GENUI

Żywiotowo rozwijający się międzynarodowy ruch naukowy w dziedzinie etnofarmakologii i dziedzin pokrewnych owocuje wciąż nowymi inicjatywami tak badawczymi, jak i organizacyjnymi. Szczególnie można to zauważyć we Francji, gdzie istnieje prężne środowisko, skupione w Société Française d’Ethnopharmacologie (Metz) i Société Européenne d’Ethnopharmacologie (Strasbourg). Obydwie instytucje wydają własny „Bulletin...” i coroczną *Bibliografię...* Dotyczy to również naukowców niemieckich, działających w ramach Arbeitsgemeinschaft Ethnomedizin (AGEM), którego głównym celem badawczym są zagadnienia etnomedycyny krajów rozwijających się. Periodykiem stowarzyszenia jest pismo „Curare”.

Bardzo ważnym elementem postępu badań i wymiany informacji naukowej są międzynarodowe kongresy, mające charakter interdyscyplinarny. Dzięki temu uczestnikami ich mogą być reprezentanci wielu dyscyplin z różnych krajów europejskich, a także – kontynentów pozaeuropejskich.

Od roku 1990 odbyły się już trzy kongresy. Pierwszy miał miejsce we Francji, w Metz w dniach 23–25 marca 1990 roku i poświęcony był przedstawieniu źródeł, metod i obszaru badań w dziedzinie etnofarmakologii¹. Po 3 latach, w dniach 26–27 marca 1993 roku zorganizowano² w Heidelbergu kolejne 2. kolokwium etnofarmakologiczne, połączone z 11 międzynarodową konferencją etnomedyczną. Temat: *Leki i pożywienie z etnofarmakologicznego punktu widzenia*³. Wśród kilkudziesięciu referatów znalazły się tym razem 4 wystąpienia uczestników z Polski (Iwona Arabas, Maria Henneberg i Maria Stasiulewicz, Barbara Kuźnicka i Beata Wysakowska oraz Danuta Penkala-Gawęcka)⁴.

Odmienny charakter – tak pod względem merytorycznym, jak i organizacyjnym – miał trzeci kongres, który odbył się w Italii, w Genui, w dniach 29 maja do 2 czerwca 1996. Kilkakrotnie większa była liczba uczestników w stosunku do poprzedniego, odbywającego się w Heidelbergu, w którym podówczas wzięło udział około 100 uczestników. Według redaktorów wydrukowanych streszczeń⁵ na kongres w Genui zgłoszono z 61 krajów 41 referatów plenarnych, 300 komunikatów i 70 posterów. Około 1/3 pochodziła od autorów włoskich. Reprezentowano w nich wiele dyscyplin, jak medycyna, farmakologia, botanika, farmacja, antropologia, etnologia, historia, filologia, socjologia, psychologia, geografia, filozofia i in. Większość komunikatów była wygłaszana w języku włoskim. Dodatkową trudność w percepcji referowanych problemów stanowiły liczne i częste zmiany o charakterze organizacyjnym oraz wadliwa informacja o terminach i miejscach posiedzeń.

Wśród uczestników dużą grupę – poza Włochami stanowili Francuzi, co jest rzeczą naturalną, zważywszy na duże zaangażowanie środowiska tak przyrodników, jak i humanistów w tematykę etnofarmakologii. Dość licznie był reprezentowany Meksyk, Indie, USA, Holandia i Dania. Uczestnicy z Polski to Barbara Kuźnicka, Leszek Kuźnicki, Beata Wysakowska (PAN) oraz Maria Henneberg i Maria Stasiulewicz. Dziwić może niewielka liczba komunikatów zgłoszonych przez Niemców, którzy wszak byli organizatorami poprzedniego kongresu (przygotowanego w Société Européenne d'Ethnopharmacologie oraz AGEM). Być może, były to względy prestiżowe, gdyż językami oficjalnymi na kongresie w Genui były wyłącznie włoski, angielski, francuski z pominięciem niemieckiego. Ponadto organizatorami w Genui, obok europejskiego stowarzyszenia etnofarmakologicznego, byli Włosi reprezentowani przez Dipartimento di Scienze Antropologiche Università di Genova. Kongres odbywał się pod patronatem prezydenta Włoch, Oscara Luigi Scalfaro. Fakt, iż współorganizatorami kongresu byli antropolodzy wpłynął niewątpliwie na liczebność uczestników, ale przede wszystkim – na merytoryczny charakter i koncepcję tematyczną.

Głównym organizatorem i jednocześnie prezydentem kongresu, którego oficjalne tytuły to 3 Colloquio Europeo di Etnofarmacologia I. Conferenza Internazionale di Antropologia e Storia della Salute e delle Malattie – był Antonio Guerci, antropolog, honorowym prezydentem – sędziwy, wielkich zasług dla rozwoju nauk etnomedycznych – Antonio Scarpa. Jemu też Antonio Guerci poświęcił inauguracyjne wystąpienie. Kongres nie miał hasła przewodniego ni tytułu. Odbywał się w Centrum Kongresowym w Genui, w starym porcie nad zatoką, w zmodernizowanych budynkach dawnych magazynów bawełny, pochodzących jeszcze z czasów średniowiecza i położonych niedaleko miejsca, gdzie znajduje się Ponte dei Mille, skąd w 1860 roku wyruszył Garibaldi na Sycylię ze swoim „Tysiącem” (nieuzbrojona armia Czerwonych Koszul).

Obrady trwały 5 dni i toczyły się według następującej zasady: przed południem wygłaszane były referaty plenarne, po południu komunikaty – na posiedzeniach licznych sekcji. Inauguracja odbyła się w uroczystej atmosferze w dniu 29 maja. Prezydent kongresu, Antonio Guerci w referacie wstępnym przedstawił zasługi pioniera etnomedycyny we Włoszech, Antonio Scarpa, jednego z pierwszych uczonych, którzy stworzyli oryginalny model interdyscyplinarnych badań w tej dziedzinie. Jego zainteresowania etnonaukami sięgają roku 1935. Zorganizował i kierował wyprawami badawczymi na pięć kontynentów, poznając i opisując kilkadziesiąt grup etnicznych. W 1955 uzyskał stopień doktora habilitowanego i jako pierwszy profesor z zakresu etnomedycyny został powołany na utworzoną w tym samym roku katedrę z tego przedmiotu. Jest twórcą Museo di Etnomedicina na Uniwersytecie w Genui. Na temat roli muzeum przygotował na kongres prelekcję w dniu inauguracji (odczytaną przez asystenta).

Bardzo interesujące były wystąpienia trzech kolejnych osobistości. Byli to Jean Bernard – członek Akademii Francuskiej, Vladimir Kouzminov – dyrektor UNESCO i Edoardo Sanguineti – poeta włoski. Tematem wiodącym była *Konfrontacja pokoleń – wspólne przygotowanie do 3 tysiąclecia*.

Tematyka kongresu, bardzo zróżnicowana, referowana była na następujących sekcjach. I. Referaty plenarne: *Empiryzm i nauka: 3 królestwa natury w służbie zdrowia, Od etnofarmakologii do substancji pochodzenia naturalnego*. Sekcje: Etnofarmakologia: fitochemia, terapia, Archeokosmetyka, Leki medycyny tradycyjnej, Antropologia chorób chronicznych, Leki i terapia medycyny naturalnej. II. Referaty plenarne: *Teorie i metody w antropologii medycznej, Choroby, populacje, kultury, społeczeństwa*. Sekcje: Ekologia człowieka a choroba, Rytuał w „akcie” leczniczym, Antropologia i odżywianie, Paleopatologia, Współzależności metod leczniczych, Historia medycyny i farmacji. III. Referaty plenarne: *Szlakami historii, Aktualny stan nauczania etnonauk w zakresie medycyny, Powstawanie ustawodawstwa w zakresie leków tradycyjnych, Zakres pola badawczego – informacja naukowa i popularna*. Sekcje: Substancje narkotyczne, Rośliny toksyczne i lecznicze z obszaru śródziemnomorskiego, Nowe koncepcje zdrowia i choroby, Nieśpecyficzne czynniki lecznicze, AIDS, Choroby zakaźne w społeczeństwach

tradycyjnych, Reprodukcyjny okres życia kobiety: pomiędzy biologią a kulturą, Socjo-kulturowe aspekty choroby, Muzykoterapia, Bioetyka i etyka w terapii.

Osobną formę prezentacji stanowiły postery, bardzo liczne, przekraczające liczbę 100. Organizatorzy zastosowali tu podział geograficzny, w których wystawiono postery z Afryki, Azji Oceanii i Ameryki. Kilka wystaw poświęcono takim m.in. zagadnieniom, jak tradycyjna medycyna hinduska oraz zabytki włoskiego muzeum etnomedycyny A. Scarpy.

W ostatnim dniu kongresu odbyło się posiedzenie „okrągłego stołu” na temat *The Right to the Future*.

Uczestnictwo Polaków to 3 komunikaty i 1 poster.

W sekcji *Ethnopharmacology: Narcotic Substances* Barbara Kuźnicka – wygłosiła komunikat *Narcotic Plants in the Polish Folk Medicine. Some Methodological Aspects*⁶, Beata Wysakowska – *The Use of Hemp in Poland in the 19th–20th Centuries*⁷, natomiast w sekcji *Human Ecology and Disease*: Leszek Kuźnicki – *The Raised Questions on Homo Sapiens Evolution*⁸. Poster – wynik pracy zespołowej 10 współautorów, wykonanej pod kierunkiem Marii Henneberg i przy istotnym współdziałaniu Marii Stasiulewicz (M. Henneberg, M. Stasiulewicz, J. Kowalski, B. Filipek, J. Sapa, T. Librowski, R. Zduleczna, C. Radzikowski, A. Opolski, A. Piasek) nosi tytuł: *Cardiotonic, Psychotropic and Cytotoxic Activities of Some Native Plants Used in Ethnopharmacology of Vilnius Region*⁹.

Materiały pokongresowe są publikowane w kolejno wydawanych tomach pt. *Proceedings of the 3rd European Colloquium on Ethnopharmacology and of the 1st International Conference on Anthropological Sciences and the History of Health and Diseases*: Vol. 1 – *Health and Disease: Courses and Prospects*, Vol. 2 – *Health and Diseases: Historical Routes*, Vol. 3 – *Ethnopharmacology*, Vol. 4 – *Encounters among Medicines*, Vol. 5 – *Diseases, Culture and Society*. Wydawnictwo obejmuje prace 500 badaczy z 60 krajów – 26 referatów plenarnych, 300 komunikatów i teksty posterów.

Bardzo prężne środowisko genueńskich antropologów zaplanowało zorganizowanie odrębnej tym razem konferencji, choć również pod kierownictwem Antonio Guerri, w Genui, w dniach 2 do 5 kwietnia 1998 roku, jako: 2a Conferenza Internazionale di Antropologia e Storia della salute e delle Malattie. Tytuł konferencji: *Anthropology, Nutrition and Health*.

Przypisy

¹ *Ethnopharmacologie – Sources, methodes, objectifs*. Ed. J. Fleurentin, P.C. Bliou, G. Mazars, J. Dos Santos et Ch. Younos. Metz, 23–25 mars 1990, 493 p.

² Kolokwium zorganizowane było przez 2 instytucje: Société Européenne d’Ethnopharmacologie (Strasbourg) i Arbeitsgemeinschaft Ethnomedizin (AGEM, Heidelberg).

³ Szczegółowe informacje na temat konferencji znajdują się w następującej publikacji – B. Wysocka: *Współczesna etnofarmakologia – Konferencja w Heidelbergu i jej pokłosie w środowisku polskich historyków nauki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 38:1993 nr 4 s. 178–182.

⁴ Por. *Medicaments et aliments. Approche ethnopharmacologique*. Ed. E. Schröder, G. Balansard, P. Cabalion, J. Fleurentin, G. Mazars. W: *Actes du 2e colloque européen d'Ethnopharmacologie et de la 11e conférence internationale d'Ethnomédecine*. Heidelberg (Allemagne) du 24 au 27 mars 1993. Paris 1996 p. 149, 153, 243 i 258.

⁵ *Abstracts de 3 Colloquio Europeo di Etnofarmacologia I Conferenza Internazionale di Antropologia e Storia della Salute e delle Malattie*. A cura di Antonio Guerci. Genova – Italia 29 Maggio– 2 Giugno 1996.

⁶ Tamże p. 158.

⁷ Tamże p. 159.

⁸ Tamże p. 106.

⁹ Tamże p. 264.

Barbara Kuźnicka
(Warszawa)

SPOTKANIE STASZICOWSKIE W PILE

W dniu 26 września 1997 r. odbyło się w Pile pierwsze *Spotkanie Staszicowskie*. Inicjatorem takich spotkań jest prof. Zbigniew Wójcik z Muzeum Ziemi PAN w Warszawie. Podczas sesji staszicowskiej odbytej w Pile we wrześniu 1995 r. prof. Wójcik zaproponował, aby co dwa lata spotykać się w gronie badaczy i referować, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł, najnowsze ustalenia dotyczące biografii Stanisława Staszica. Materiały te byłyby następnie publikowane w serii pod nazwą „Zeszyty Staszicowskie”. W ten sposób można by zebrać w jednym miejscu opracowania dające bądź to nowe spojrzenie na pewne wątki życiorysu Staszica, bądź też informujące o nowych źródłach i nowych faktach, odnoszących się do życia i działalności znakomitego uczonego, którego biografia – wbrew pozorom – kryje jeszcze wiele niewiadomych.

Myśl ta podjęta została i zrealizowana w postaci *I Spotkania Staszicowskiego*, którego organizatorem było Muzeum Stanisława Staszica w Pile. Podczas spotkania przedstawiono osiem referatów i komunikatów.

Rozpoczął prof. Zbigniew Wójcik, który przedstawił referat zatytułowany *O tzw. Staszicowskiej kolekcji w Zamościu*. Autor zajął się sprawą zbioru geologicznego, przechowywanego obecnie w Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Zamoyskiego w Zamościu, a uznawanego za zbiór Staszica. Powołując się na źródła dotąd w sprawie nie wykorzystane, prof. Z. Wójcik wykazał, że twórcą tego zbioru